

Varbūt arī tevi vēro detektīvs?

Ar ko mūsdienās Latvijā nodarbojas privātdetektīvi? Kādas ziņas darba devēju uzdevumā viņi mēdz vākt par darbiniekiem? Cik maksā sievas vai vīra izsekošana? Vai katrs var kļūt par detektīvu?

4. lpp.

Kādas ziņas detektīvi vāc par darbiniekiem?

Noskaidro Lolita LŪSE,
IEVAS Padomu Avīze

Lai gan filmās daudz redzēts, kā detektīvi spoži atklāj rūpīgi plānotus noziegumus un pārliecinoši izseko laulāto sānsolus, dzīvē – vismaz pie mums Latvijā – viņi šādas lietas izmeklē reti. Latvijā detektīvi pārsvarā gādā par biznesa drošību – uzņēmēji ar detektīvu palīdzību meklē uzticamus sadarbības partnerus un uzticamus darbiniekus.

Latvijā detektīvsaibiedrības licen-
ce ir 36 firmām,
bet detektīva ser-
tifikāts – 142 cilvē-
kiem. Tiesa, ikdienā par privātdetektīviem reāli strādā tikai daļa, jo daudzi sertifikātu saņēmuši drošības labad: ja nu noder. Kā stāsta SIA *Arvis info* valdes priekšsēdētājs Sergejs Čerpenoks, Latvijā par privātdetektīviem visbiežāk kļūst bijušie policijas darbinieki, kas saņēmuši pensijas vecumā vai arī policijā vairs strādāt nevar vai negrib. Piemēram, pats Sergejs devīpdesmitajos gados bijis priekšnieks nodalī, kas ciniņās pret organizēto noziedzību.

Cilvēki mēdz domāt, ka detektīvi pārsvarā izseko laulības pārkāpējus, meklējot pierādījumus vīra vai sievas sānsoljiem. Tā patiešām notiek valstīs, kurās laulības pārkāpšanas pierādījumiem ir nozīme īpašumu dalīšanas vai laulības šķiršanas lietās. Latvijā detektīvi ļoti reti saņemot uzdevumus izsekot kādu no laulātajiem. Visticamāk, tas tādēļ, ka pie mums, šķirot laulību, īpašumu sadala, neņemot vērā otra sānsoljus. Tāpat laulības līgumos netiek iekļauts punkts, kā mainās tā noteikumi, ja viens no laulātajiem ir otru krāpis. Līdz ar to laulības pārkāpšanas pierādījumiem ir maza nozīme – vismaz materiālu labumu no tā otrs laulātais iegūt nevar. «Ik pa laikam kāds pānteresējas par krāpšanas pierādīšanu, bet, uzzinot, ka cilvēka izsekošana – novērošana, fotografēšana –, maksā ap 50 eiro stundā vai ap 400 eiro dienā, sāk domāt, vai viņam to tiešām vajag. Latvijā šādās situācijās detektīvs drīzāk ir psihologs,» stāsta Sergejs Čerpenoks. Arī pazudušas automašīnas vai citas mantas privātpersonas ar detektīva starpniecību meklē reti. Iespējams, tāpēc, ka detektīva darbs maksā dārgi.

«Darba devējs var izmantot detektīva pakalpojumus ziņu iegūšanai par pretendentu tikai tad, ja viņam pašam ir likumīgs pamats šīs ziņas iegūt.»

Gādā par biznesa drošību

Ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē detektīvi pašlaik vairāk sadarbojas nevis ar privātpersonām, bet ar komersantiem, gādājot par biznesa drošību: piemēram apkopo informāciju gan par potenciālajiem, gan esošajiem darbiniekiem. To darīt detektīviem atļauj Detektīvdarbības likums, kurā teikts, ka detektīvs drīkst vākt personu raksturojošas

ziņas pirms darba līguma noslēgšanas. «Šāds pakalpojums būtu noderīgs visiem uzņēmumiem, kuros strādā vairāk par 10 cilvēkiem,» uzskata Sergejs Čerpenoks. «Jo tas taču ir milzīgs risks – pieņemt darbā negodīgu cilvēku, kas pieklūs uzņēmuma naudai, mantai vai informācijai. Tāds cilvēks var iznīcināt jebkuru biznesu. Vai arī – kurš taksometra pakalpojumu sniedzējs gribētu, lai pie viņa sāk

strādāt darbinieks, kas ir alkoholiķis vai narkomāns? Kurš gribētu savu noliktuvi uzticēt pārzīnim, kas sodīts par zādzībām vai ir atkarīgs no azartspēlēm? Lai iegūtu ziņas par potenciālajiem vai esošajiem darbiniekiem, daudziem darba devējiem būtu jāņem darbā atsevišķs cilvēks, jo vajadzīgo informāciju atrast nav nemaz tik viegli. Tāpēc viņi arī izvēlas detektīvu pakalpojumus – lai

varētu pārbaudīt pieejamo informāciju un ziņas, noskaidrot, kā konkrētais cilvēks uzvedas ikdienā, vai viņam bijuši konflikti ar likumu utt.» Līdzīgi kā uzņēmumu uzdevumā pētīt informāciju par potenciālajiem vai esošajiem darbiniekiem, privātdetektīvi arī ievāc vajadzīgās ziņas par iespējamajiem komersantu sadarbības partneriem, pārbaudot, vai viņiem var droši uzticēties. Vēl viens

Ja Tev ir jautājums, uz kuru IEVAS Padomu Avīze varētu palīdzēt atrast atbildi, raksti mums!
Redakcijas e-pasts: ievasavize@santa.lv
Adrese: Stabu ielā 34, Rīgā-11, LV-1880.

Kur meklēt detektīvu?

Licenci saņēmušo detektīvsabiedrību un sertificēto detektīvu saraksts atrodams Valsts policijas mājaslapā, bet praksē detektīvus visbiežāk meklē pēc paziņu ieteikumiem un rekomendācijām.

CIK TAS MAKSĀ?

Nekādu vienotu izceļojumu detektīviem nav: cits prasa noteiktu summu par padarīto darbu, citam jāmaksā par nostrādātajām stundām.

pakalpojumu veids, ko piedāvā detektīvi, ir iekšējā izmeklēšana: piemēram, ja uzņēmumā ir noticis kas nepatīkams – zādzība, laupīšana –, tad detektīvs var būt tas, kurš vada neatkarīgo izmeklēšanu, lai noskaidrotu notikušā apstākļus.

Kā stāsta Sergejs Čerpenoks, dažkārt detektīviem ir grūti iegūt vajadzīgo informāciju, jo viņiem nav pieejas dažādām valstiskās informācijas sistēmām, piemēram, Sodū reģistram. Tomēr viņiem jāatrod veids, kā šo informāciju atrast pa citiem ceļiem, un te nu detektīviem lieti noder agrākais darbs un pieredze tiesībsargājošās struktūrās.

Gribētu vairāk tiesību

Sergejs Čerpenoks uzskata, ka detektīvdarbību Latvijā vajadzētu stingrāk kontrolēt. Vienlaikus detektīviem būtu jānodrošina tiesību, piemēram, ļaut par maksu piekļūt atsevišķām valsts informācijas sistēmām. Piemēram, ASV detektīviem esot pieeja izmeklēšanas darbam noderīgām informācijas bāzēm. Tiesa, tur detektīvus arī ļoti stingri uzraugot: ja pārkāpj pārlūkošanas vai likumu – atņem licenci. «Tur licenci

ir nozīme, un detektīvi to ļoti sargā. Ja atpēms, paliksi bez darba un maizes, un to, protams, neviens negrib,» stāsta Sergejs Čerņenoks. Latvijā ir citādi – sertifikāts detektīvam jāsaņem obligāti, bet nekādas īpašas tiesības vai privilēģijas tas nedod. «Amerikā privātdetektīvu ir ļoti daudz, un tā tiek atvieglots policijas darbs. Latvijā detektīviem nav tik daudz tiesību kā policijas darbiniekiem, tāpēc izmeklēt lietas ir krietni grūtāk. Un arī sadarbības ir diezgan sarežģīti, jo policijas darbinieki ne vienmēr ir atsaucīgi sadarbībai ar privātdetektīviem. Uzskatu, ka Latvijā ar detektīvdarību saistītais regulējums ir ne šāds, ne tāds. Tieši tādēļ daudzi uzņēmumi un privātpersonas izvēlas darboties tā sauktajā pelēkā zonā – bez detektīva licences un līguma ar klientu sniedzot pašu pakalpojumu, ko citi ar licenci,» atklāj Sergejs Čerņenoks. Viņš domā, ka pat detektīvdarības formulējums likumā ir pārāk neskaids. «Ko likums ļauj darīt cilvēkam, kas saņēmis detektīva sertifikātu? Ļauj

sarunāties ar cilvēkiem. Bet to var izdarīt arī bez licences! Ļauj sabiedriskā vietā skatīties apkārt, ko kurš dara. Bet arī to iespējams darīt bez licences! Jebkuram žurnālistam vai fotogrāfam ir vairāk tiesību, juridiski viņi ir vairāk aizsargāti nekā detektīvi.»

Valsts policijas viedoklis gan ir citāds – kā *IEVAS Padomu Avīzei* skaidroja Iekšlietu ministrijā, paplašināt detektīvu pilnvaras šobrīd neesot pamata, tāpēc nekādas izmaiņas detektīvdarības jomas regulējumā pašlaik nav paredzētas. Arī no pašiem privātdetektīviem līdz šim neesot dzirdēti tādi argumenti, kas būtu pietiekami pārliecinoši, lai ko mainītu likumos. Valsts policija uzsver: tiesību paplašināšana detektīviem, iespēja piekļūt dažādām datubāzēm ir saistīta ar personu datu aizsardzību – personas dati ir aizsargājami, īpaši gādājot par privātās dzīves neaizskaramību. Turklāt paredzams, ka nākotnē Eiropas Savienībā būs vēl stingrākas prasības personas datu apstrādei, nekā tās ir šobrīd.

Kas un kā var kļūt par detektīvu?

Kā nosaka Detektīvdarības likums, detektīvdarība ir īpašs komercdarbības veids: pakalpojumi, kas palīdz aizsargāt klienta tiesības un likumīgās intereses.

1 Lai drīkstētu strādāt, detektīvsabiedrībai jāsaņem speciāla licence, savukārt detektīvam – īpašs sertifikāts. Detektīvdarības licenci izsniedz uz nenoteiktu laiku, bet detektīva sertifikātu – uz pieciem gadiem. Valsts nodeva par detektīvsabiedrības licenci ir 285,57 eiro, bet par sertifikātu detektīvam – 142,29 eiro, savukārt sertifikāta darības pagarināšana maksā 14,23 eiro. Strādāt bez sertifikāta detektīvs nedrīkst. Detektīvu darbību kontrolē Valsts policija.

2 Saņemt detektīva sertifikātu var cilvēks, kam ir augstākā izglītība tiesību ziņā, un kuram ir ne mazāk kā piecu gadu darba pieredze tiesībsardzības iestādēs – tiesā, prokuratūrā, policijā, izmeklēšanas vai valsts drošības iestādēs. Saņemt detektīva sertifikātu un nodarboties ar detektīvdarību nevar cilvēks, kas joprojām strādā tiesībsardzības iestādē.

3 Detektīviem ļauts sniegt konsultācijas drošības jautājumos, vākt ziņas civilietās un krimināllietās, meklēt bezvēsts pazudušus cilvēkus un noziedzniekus, noskaidrot ar noziedzīgiem saistītus faktus, lietas vai personas. Tāpat detektīviem ļauts noskaidrot negodīgas konkurences, nelikumīgas komercdarbības vai citas nelikumīgas saimnieciskās darbības faktus, vākt ziņas par cilvēku pirms darba līguma vai cita līguma noslēgšanas, kā arī ziņas par cilvēka maksātspēju. Tāpat detektīvi drīkst pārbaudīt ar apdrošināšanas līguma saistību izpildīšanu un materiālo zaudējumu atīdzināšanu saistītas ziņas, kā arī meklēt pazudušas vai nozagtas mantas.

4 Ir likumpārkāpēji, kam nepiešķir detektīva sertifikātu vai detektīvsabiedrības licenci. Tie ir noteikti ne vien krimināli, bet arī administratīvi sodīti cilvēki: piemēram, tie, kam vēl nav pagājis gads kopš administratīvā soda par dzēruma vai narkotisko vielu lietojuma izdarītiem pārkāpumiem, par sīko huligānismu vai jaunprātīgu nepaklausanos policista,

robežsarga vai zemessarga rīkojumam vai prasībai. Tāpat detektīvs nevar būt cilvēks, kam konstatēta psihiska slimība vai atkarība no alkohola, narkotikām vai citām apreibinošām vielām. Vēl ar detektīvdarību nevar nodarboties cilvēks, kamēr nav pagājuši trīs gadi, kopš viņš no darba tiesībsardzības iestādē atlaists par disciplināru pārkāpumu. Un vēl cilvēks nevar būt detektīvs, ja policijas vai valsts drošības iestādēm ir ziņas, kas liek domāt, ka viņa darbība vērstā pret valsts, sabiedrības vai citu personu likumīgajām interesēm.

5 Sniedzot detektīva pakalpojumus, ar katru klientu obligāti jānoslēdz rakstveida līgums. Ja līgumu slēdz par zinu vākšanu krimināllietā, detektīvam diennakts laikā par to rakstveidā jāpaziņo konkrētās krimināllietas procesa virzījumam.

6 Detektīvs drīkst maskēti aptaujāt cilvēkus par faktiem, notikumiem un tā apstākļiem. Savukārt, ja cilvēks piekrīt, detektīvs drīkst viņu iztāujāt detalizētāk un pieņemt no viņa rakstveida paskaidrojumu.

Detektīvs drīkst atklāti vai maskēti apskatīt publiski pieejamas vietas, ēkas, būves, telpas un priekšmetus, bet ar saimnieka atļauju – arī publiski nepieejamas vietas, priekšmetus un dokumentus. Tāpat detektīvs drīkst maskēti (slēpti) novērot un izsekot cilvēkus, lietas un to kustību. Detektīvs drīkst izmantot videoierakstus, audioierakstus un fotouzņēmumus, kā arī citus tehniskos līdzekļus, ja vien tas neapdraud cilvēka dzīvību un veselību.

7 Detektīvam ir pienākums tiesībsargājošo iestāžu rīcībā nodot visu detektīvdarības laikā iegūto informāciju par gatavojamiem vai izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem un cilvēkiem, kas ar tiem saistīti.

8 Detektīvi nedrīkst apzināti maldināt klientus un iegūto informāciju izmantot pretēji valsts interesēm vai ar likumu aizsargātā klienta vai citu cilvēku interesēm, nodot sertifikātu vai licenci citiem vai veikt operatīvās darbības, kā arī bez klienta piekrišanas izpaust no viņa iegūto informāciju, izņemot ziņošanu par noziedzīgiem.

VIEDOKLI

Vai detektīviem Latvijā ar likumu jāparedz vairāk tiesību?

KĀRLIS SERŽANTS, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāja biedrs:

«Privātdetektīvu diskusijas par grozījumiem Detektīvdarības likumā vismaz pēdējā laikā nav rosinājuši. Likums ir neliels, konkrēts, un nedomāju, ka tajā vajadzētu kaut ko mainīt. Manuprāt, pilnīgi pietiek ar to, kas un kā šim privātajam struktūrām – detektīvsabiedrībām un detektīviem – pašlaik ir atļauts. Likumā teikts, ka detektīva sertifikātu Latvijā var saņemt ne tikai Latvijas pilsonis, bet Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas Ekonomikas zonas valsts pilsonis vai Latvijas nepilsonis. Detektīviem paredzot plašākas pilnvaras un pieeju valstiski svarīgām datu bāzēm, pastāvētu iespēja, ka tām piekļūst arī Latvijai nelojāli cilvēki. Lai saņemtu detektīva sertifikātu, cilvēkam jāatbilst noteiktām prasībām, bet tas nebūt neaplicina viņa profesionalitāti. Par detektīviem diemžēl izskan arī kompromitējoša informācija: cilvēku izsekošana, šantāža, neziņojot par noziedzīgiem tūti. Tas viss šai profesijai un komercdarbības veidam nerada

uzticamību. Latvijā ir vairākas profesijas, kas apvienojušās stiprās nevalstiskajās organizācijās, lai sertificētu un uzraudzītu savus biedrus. Detektīviem šādas vienojošas organizācijas nav, līdz ar to nav arī neviena, kas par viņiem varētu galvot, uzņemties atbildību par viņu profesionalitāti. Iesaku detektīviem vispirms izveidot organizāciju, kas visus apvienotu un gādātu par profesijas prestižu, un tikai tad var runāt par savu pilnvaru paplašināšanas nostiprināšanu likumā.»

Vai detektīvi darba devēju uzdevumā drīkst vākt jebkādas ziņas par cilvēku?

ANDIS BURKEVICIS, zvērināts advokāts:

«Detektīvdarības likumā ir tieši norādīts, ka viens no detektīvdarības pakalpojumiem ir vākt personu raksturojošas ziņas pirms darba līguma noslēgšanas. Tomēr šī tiesību norma rada pamatu detektīvam šādu pakalpojumu sniegt, bet automātiski nerada darba devējam tiesības ar detektīva starpniecību ievākt jebkādas viņu interesējošas ziņas par potenciālo darbinieku. Tas nozīmē, ka darba devējs var izmantot detektīva pakalpojumus ziņu iegūšanai par pretendentu

tikai tad, ja viņam pašam ir likumīgs pamats šīs ziņas iegūt. Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments ir norādījis, ka gan pirms, gan pēc darba līguma noslēgšanas darba devējs ir tiesīgs vākt tikai tādu informāciju, kas objektīvi saistīta ar darba tiesisko attiecību pastāvēšanu un veicamo darbu. Tas nozīmē: lai arī varbūt darba devēju interesētu, piemēram, kā pretendents pavada savu brīvo laiku, šīs ziņas vairumā gadījumu nebūs objektīvi saistītas ar veicamo darbu, tāpēc tās ievākt darba devējam nav tiesiska pamata – ne pašam, ne arī izmantojot detektīva pakalpojumus. Darba likumā ir uzskaitīti darba intervijas laikā aizliegtie jautājumi – par grūtniecību, ģimenes vai laulības stāvokli, iepriekšēju sodāmību (izņemot gadījumus, kad tam attiecībā uz veicamo darbu varētu būt būtiska nozīme), reliģisko pārliecību vai piederību pie kādas reliģiskās konfesijas, piederību pie kādas politiskās partijas, darbinieku arodbiedrības vai citas sabiedriskās organizācijas, nacionālo vai etnisko izcelsmi. Tā ir informācija, kuru likums tieši ir noteicis kā tādu, kuru darba devējam par pretendentu ir aizliegts zināt. Tātad tās iegūšanai nebūs likumīgi piesaistīt arī detektīvu.»